

GÜVENLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ VE ULUSAL GÜVENLİK

Mustafa ÇAKIR¹

Öz

1990'lar itibariyle uluslararası sistemin yapısında meydana gelen dönüşüm gerek devletler gerekse toplumlar için yeni tehdit tanımlamalarını da beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sürecindeki iki kutupluluğun yarattığı sınırlandırıcı ortamın yerini daha az sınırlandırıcı olan bir yapıya bırakması devletlerin olduğu gibi devlet dışı örgütlenmelerin de manevra alanını artırmıştır. Bunun sonucunda devlet odaklı ve askeri sektör ağırlıklı güvenlik tanımlaması yeni tehditlere göre daha geniş ve derin bir alanı kapsayacak şekilde dönüşüme maruz kalmıştır. Bu çalışmada güvenlik ve ulusal güvenlik kavramlarının özellikle Soğuk Savaş sonrası yeniden kavramsallaştırılmaları üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda yeni tehditlerin yeni ulusal güvenlik önceliklerini ortaya çıkardığı görülmektedir. Çalışmada, bu yeni kavramsallaştırmalar ile uluslararası sistemin dönüşümü arasındaki nedensellik tartışılmakta bunun yanı sıra özellikle yeni ulusal güvenlik tanımlamalarının değerli referans nesnesinin ne olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Ayrıca güvenliğin dönüşümünün ve derinleşmesinin yarattığı ikilemler de çalışmada ayrıca irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, Ulusal Güvenlik, Tehdit, Uluslararası Sistem, Güvelik İkilemi.*

¹ Araştırma Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
mustafacakir@akdeniz.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6429-2394

RECONCEPTUALISATION OF SECURITY AND NATIONAL SECURITY

Abstract

The transformation that has taken place in the structure of the international system since the 1990s has brought new threat definitions for both states and societies. The restrictive environment created by bipolarity during the Cold War period was replaced by a less restrictive structure, which increased the range of action of non-governmental organizations as well as states. As a result, the definition of state and military-oriented security has been transformed from new threats to cover a wider and deeper area. This study focuses on the reconceptualization of security and national security concepts especially after the Cold War. In this context, new threats reveal new national security priorities. While discussing the causality between these new conceptualizations and the transformation of the international system, the study also answers the question of what the valuable reference object for new definitions of national security is. In addition, the dilemmas created by the transformation and deepening of security are also examined in the study.

Keywords: Security, National Security, Threat, International System, Security Dilemma.

Giriş

Soğuk Savaş sonrası süreçte güvenlik çalışmaları alanına bakıldığında güvenlikle ilgili gerek sektör bağlamında gerekse güvenliğin değerli referans öznesinin ne olduğu konusunda çalışmalara ağırlık verildiği görülmektedir. Bu çalışmalar, güvenlik ve ulusal güvenlik kavramlarının tanımlanışına yenilikler getirirken aynı zamanda bu kavramlarla ne ifade edildiği yönündeki soruları da çoğaltmaktadır. Bu çalışmada, savaş döneminde ve barış döneminde yapılan tartışmaların farklılığından yola çıkılarak güvenliğin ve ulusal güvenliğin tanımlanması ile uluslararası sistem arasında doğrudan ilişki olduğu kabulünden hareket edilmektedir. Bu bağlamda Soğuk Savaş sürecinde olduğu gibi sistemin iki süper güç tarafından domine

edildiği ve pasif bir savaş atmosferinin hâkim olduğu sınırlandırıcı yapılarda güvenliğin ve ulusal güvenliğin daha dar kapsamda; Soğuk Savaş sonrasında ise bu kavramların daha geniş kapsamda ele alındığı görüşü çalışmanın ön kabulü olmakta ve çalışmada bir anlamda bunların sebepleri irdelenmektedir. Özellikle 1990'lar itibariyle enerji güvenliği, iklim güvenliği, çevre güvenliği gibi konuların gündemde daha fazla yer edinmesi, 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen terör saldırısının ardından doğrudan devlet kaynaklı olmayan tehditlerin yeni bir boyut kazanmış olması geleneksel güvenlik yaklaşımına yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Soğuk Savaş bitimiyle sonlanan iki kutuplu sistem yerini devletlerin manevra alanlarının genişlediği bir sisteme bırakırken, yeni tehdit tanımlamalarına gidilmesi de kaçınılmaz olmuştur. Örneğin 11 Eylül saldırılarının ardından özellikle ABD, terörü öncelikli tehdit olarak tanımlarken bunun sonucunda ulusal güvenlik gerekçesiyle bireysel özgürlük alanında da yeni düzenlemelere gitmiştir. Ulusal güvenliğin yeniden kavramsallaştırıldığı bu süreç, yarattığı ikilemler nedeniyle yeni tartışmalara da zemin hazırlamıştır.

Ulusal güvenlik kavramının doğru bir şekilde anlayabilmek için öncelikle güvenlik kavramını tüm boyutuyla anlamak gereklidir. Bu durumda akla gelen ilk soru güvenliğin ne olduğudur. Latince “securitas” olarak tanımlanan güvenlik, ilk olarak Cicero ve Lucretius tarafından siyasi bir kavram olarak kullanılmıştır. 17. yüzyıl itibariyle değişen devlet yapısına paralel olarak güvenlik kavramına da farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu bağlamda Hobbes güvenlik olgusunu iç güvenlik ve dış güvenlik olarak ayırmış ve iç güvenliği Leviathan olarak belirttiği egemenin yani günümüz modern devletinin temel bir

görevi olarak görmüştür (Brauch 2008, 4-5). Güvenlik alanındaki kavramsallaştırmalardan biri de Wolfers'ın objektif güvenlik ve sübjektif güvenlik ayırımında görülmektedir. Wolfers, güvenliği ilkinde tehdit üzerinden değerlendirirken ikincisinde tehdidin algısal boyutu üzerinden değerlendirmektedir (Wolfers 152, 484-485). Kavram üzerindeki diğer bir tartışma da güvenliğin referans nesnesinin ne olduğu üzerinedir. Buna göre güvenlik kapsamına alınan, yani korunmaya değer olan birey mi, devlet mi yoksa uluslararası toplum mudur? Bu soru güvenliği birey, ulusal ve uluslararası olmak üzere üç düzeyde ele alınabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkarmaktadır. Diğer bir tartışma konusu ise güvenliğin sektörel dağılımı konusudur. Güvenlik yakın bir tarihe kadar askeri sektörle sınırlandırılmış ve devleti merkeze alan bir kavram olmuştur. Bu duruma yönelik ilk ciddi meydan okuma Buzan'ın 1983'de kaleme aldığı *People, States and Fear* adlı çalışması olmuştur. Buzan, güvenliğin sadece askeri bağlamda ele alınamayacağını, çevresel, politik, ekonomik ve sosyal sektörlerden doğacak tehditlerin de bireyin, devletin ya da sistemin güvenliğini tehlikeye atabilecek kapasitede olduklarını ileri sürmüştür (Buzan 1983, 73-83). Dolayısıyla küresel ısınma, iklim krizi, siber saldırı gibi konular geleneksel güvenlik anlayışıyla üstesinden gelinemeyecek tehditler olarak devletlerin karşısına çıkmaktadırlar. Ullman ise yine 1983'de yayımlanan *Redefining Security* adlı makalesiyle Buzan'a benzer şekilde güvenliğin salt askeri anlamda tanımlanmasının sakıncalarını ifade etmekte ve güvenliğin yanı sıra tehdidin de yeniden tanımına gitmektedir. Ullman ayrıca ulusal güvenliğin sağlanmasında ulusun diğer ortak değerlerinin de göz önünde bulundurulması gerekliliğine dikkat çekmekte ve Hobbes'un

güvenliği mutlak amaç olarak gören yaklaşımına karşı çıkmaktadır (Ullman 1983, 129-135). Waver ise *Securitization and Desecuritization* adlı makalesinde güvenliğin Buzan'ın ifade ettiği şekilde geniş ölçekte tanımlanmasının sakıncalarına dikkat çekmektedir. Ayrıca Waver güvenliğin bir söz edimi olduğu fikrinden yola çıkarak kavramın aslında olumsuz bir değer taşıdığını, bu nedenle daha fazla güvenliğin daha iyi olamayacağını ileri sürmektedir (Waver 2007, 66-74).

Tüm bu tartışmaların yanı sıra güvenlik konusunda birtakım sorular halen güncelliğini korumaktadır. Örneğin güvenlik amaç mıdır araç mıdır? Güvenlik ölçülebilir mi? Askeri bağlamda tanımlandığında, daha fazla askeri güç daha fazla güvenlik sağlamakta mıdır? Sonraki sayfalarda öncelikli olarak yukarıda bahsedilen kavramsallaştırma tartışmaları analiz edilecek daha sonra da bu sorulara cevap aranacaktır. Bunun yanı sıra, çalışmanın sonunda ulusal güvenlik kavramının revize edilmesinde, kavramın daraltılıp genişletilmesinde uluslararası sistemin, çatışma eğilimlerinin ve gerilimlerin rolüne değinilecektir.

1. Güvenlik Kavramının Tarihsel Analizi

Güvenlik, devletlerin birincil yükümlülüğü olarak zikredilmesinin yanı sıra 1950'lerin ortasından günümüze kadar uluslararası politikada baskın konumunu sürdürmektedir (Booth 1991, 315). Ne var ki gerek alanın sınırlarının çizilmesinde gerekse kavramın tanımlanmasında bir uzlaşmadan söz etmek mümkün değildir. Uluslararası ilişkilerin dinamikliğine bağlı olarak farklı durumları ifade etmek amacıyla güvenlik üzerine farklı görüşler dile

getirilmiştir. Bu görüşlerin temeli geleneksel olarak karamsar ve iyimser olarak tanımlanan realist ve idealist görüşe dayanmaktadır. Hobbesçu yaklaşım, insanın kötü, günahkâr ve ilişkilerinde gücü ön plana alan olumsuz bir doğaya sahip olduğu görüşü üzerinde durarak içinde yaşadığımız dünyada çatışmanın ya da şiddetin ötesinde bir düzenin mümkün olmadığını savunur. Kantçı yaklaşım ise şiddete dayalı çatışmalarının aşılabileceğini ve daha barışçıl bir yaşamın mümkün olabileceğini savunur (Morgenthau 1952, 961-962). Karamsar ve iyimser görüşler arasında bir yerde duran Grotiusçu yaklaşım ise yaşamın şiddetten ve savaştan tamamen arındırılmasının çok zor olduğunu kabul etmekle birlikte, savaş ihtimalinin azaltılmasının mümkün olduğunu savunmaktadır (Baylis 2008, 74). Savaşın temel kaynağının ulusal güvenlik sorunsalı olarak kabul edilmesi halinde de ulusal güvenliğe getirilecek bir çözüm aynı zamanda savaş riskini de azaltacaktır (Buzan 1991, 2).

Uluslararası ilişkiler literatüründe analizlerin ve tahminlerin yürütülmesinde genellikle güç ve barış kavramları üzerinde durulur. Disiplindeki farklı yaklaşımlar, bu kavramlara verdikleri önceliklere göre de güvenliğe farklı tanımlar getirmektedirler. Gücü ön planda tutan Realist yaklaşımda güvenlik güç ile eşdeğer kabul edilir. Bu bağlamda, güvenliği sağlamanın yegâne yolu baskın konuma ulaşabilecek yeterli güce sahip olmaktan geçer. Güvenliği amaç olarak gören Realist yaklaşımın aksine, barışı ön plana çıkaran İdealist yaklaşım güvenliği barışın sonucu olarak görme eğilimindedir. Buna göre tüm tarafların güvenliği ebedi barışla mümkündür (Buzan 1991, 2). Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım, disiplinde İdealist yaklaşımın popüleritesini artırırken, işbirliği fikrinin öne çıkmasını

sağlamıştır. Bu çerçevede oluşturulan Milletler Cemiyeti ile devletler arasındaki iş birliğinin artırılması, savaş riskinin düşürülmesi ve barış ortamının tesisi hedeflenmiştir. Ne var ki bu iyimser hava pek uzun sürmemiştir. Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması karşısındaki çaresizliği, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte Realist yaklaşımın uluslararası ilişkilerin analizinde ön plana çıkmasına neden olmuştur. Her bir devletin kendi güvenlik tedbirlerini savunma gerekçesiyle açıklarken diğerlerinin güvenlik önlemlerini potansiyel tehdit olarak gören güvenlik ikilemi fikri, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından John Herz tarafından disipline kazandırılan önemli bir kavram olmuştur (1950, 157-180). John Herz'in çalışmasının ardından güvenlik alanındaki en dikkat çeken çalışmalardan biri, Arnold Wolfers'in ulusal güvenliği sınırları belirsiz muğlak bir kavram olarak ele aldığı makalesi olmuştur.

Wolfers, Walter Lippmann'dan yola çıkarak bir ulusun güvende olma halini, temel kazanımlarından ve yaşamsal çıkarlarından ödün vermesini gerektirmeyecek durum olarak ifade etmektedir. Bir devlet yaşamsal çıkarlarını tehdit eden bir tehlike ile karşı karşıya kaldığında bu tehlikeden kaçabildiği ya da bu tehdidi bertaraf edebildiği oranda güvendedir. Dolayısıyla güvenlik her devletin farklı boyutlarda da olsa sahip olduğu bir olgudur (Wolfers 1952, 483). Bu bağlamda Wolfers güvenliğin, ulusun sahip olduğu maddi varlıklarla ölçülen refah ve diğerlerinin eylemleri üzerinde kontrol kapasitesini ifade eden güç ile benzerliğine dikkat çekmektedir. Güvenlik, Wolfers tarafından objektif ve sübjektif olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Objektif güvenlik, kazanılmış değerlere yönelik tehdidin olmaması şeklinde tanımlanırken sübjektif güvenlik bu değerlere saldırılacağı

korkusunun olmaması şeklinde tanımlanmaktadır (Wolfers 1952, 483). Objektif güvende somut bir tehdidin olmaması ulusun/devletin kendini güvende hissetmesi için yeterli görülürken, sübjektif anlamda ulusun/devletin kendini güvende hissetmesi tamamen psikolojik ya da tarihsel deneyimlerin getirdiği algıya göre değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin, ABD'nin Avrupa'da askeri varlığını artırması Avrupa'daki müttefikleri tarafından kazanılmış değerlere yönelik saldırı korkusu uyandırmazken, aynı eylem Rusya tarafından tehdit, hatta saldırganca bir girişim olarak algılanabilmektedir.

Waver, güvenliğin geleneksel tanımını kabul etmekle birlikte güvenliğin aynı zamanda dinamik bir yapı olduğunu dolayısıyla zaman içerisinde farklı tanımlamalara yer verilebileceğini ifade etmektedir (1995, 69). Waver, Wolfers'un güvenlik çabalarını yük olarak gören ve nihayetinde güvenliği, güvensizlik derdinin olmadığı negatif bir değer olarak ele alan yaklaşımına benzer şekilde güvenlik kavramının negatif bir değer olduğu görüşündedir (Wolfers 1952, 485). Buna göre güvenlik ve güvensizlik kavramları birbirinin karşıtı anlamlar ifade etmemektedir. Waver, Ullmann'la benzer şekilde Hobbes'un mutlak güvenlik fikrine kuşkuyla yaklaşmaktadır. Bir farkla ki, Ullmann'a göre güvenliğin diğer değerlerle denge içinde olması arzu edilir. Örneğin liberal demokrasilerde güvenlik ile özgürlük arasında denge gözetilir. Güvenlik olmadan özgürlükten bahsetmenin bir göz boyama olacağı düşüncesi bu toplumlarda da kabul görmekle birlikte, güvenliğin artırılması karşısında özgürlüğün lehine olacak şekilde ve makul oranda olmak kaydıyla diğer değerlerden ödün verilebilir (Ullmann 1983, 130). Örneğin 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından Amerikan yönetimi benzer terör

eylemlerinin önüne geçebilmek adına mahkeme kararı olmadan Amerikan vatandaşlarının telefon görüşmelerinin dinlenmesi dâhil birtakım düzenlemeleri içeren yasa çıkarmıştır. Bu yasa ile ulusal güvenlik daha dar çerçevede tanımlanırken bireysel haklar ve özgürlükler ulusun güvenliği lehinde sınırlandırılmıştır. Waver ise güvenliği bir söz edimi olarak tanımlamakta, buradan yola çıkarak birinin mutlak güvenlik içinde yaşamasının imkânsızlığına dikkat çekmektedir. Nitekim herhangi bir güvenlik sorununun olmadığı bir durumu güvenlik üzerinden tanımlamak doğru değildir. O halde güvenlikle ilintili bir sorun yoksa mevcut hali güvenlik kavramı üzerinden tanımlamak doğru olmayacaktır (Waver 1995, 74). Güvenlik sorunu ise Waver tarafından devletin bağımsızlığına ya da egemenliğine karşı ani ve belirgin bir tehdit oluşturan ve devleti kendini yönetme kabiliyetinden yoksun bırakan gelişme olarak tanımlanmaktadır (Waver 1995, 72). Benzer şekilde Wolfers da mutlak güvenliğin bir devletin dünya hâkimiyetini sağlayacak kapasiteye erişmediği, dolayısıyla olası tüm tehdit unsurlarından azade olmadığı müddetçe mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Kaldı ki bu durumda güvensizliğin ve korkuların içselleştirilmesi söz konusudur (Wolfers 1952, 488).

Güvenliğin düzeysel analizinde Hobbes iç güvenlik ve dış güvenlik olmak üzere iki düzey belirlerken, modern güvenlik tanımlamalarında genel olarak birey, devlet (ulus) ve uluslararası olmak üzere üç düzeyden söz edilmektedir. Bu bağlamda Waver farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Waver'ın güvenlik düzeyi analizinde ulusal güvenlik, güvenliğin odak noktasını oluştururken, bireysel ve uluslararası düzeydeki dinamikler bu odak noktasının etkenleri olarak

ele alınmaktadır. Buna göre ulusal güvenlik esasen uluslararası dinamiklere bağlıdır. Ancak, bu ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik ilişkisiyle aynı şey değildir. Waver'a göre güvenlik, ulusal güvenlik merceği ile okunmalıdır (Waver 1995, 69). Ulusal güvenlik, devletin dış politikasının oluşturulmasında ve uygulanmasında referans alınan kavramlardan biri olmakla birlikte, güvenlikle eşdeğer ölçüde muğlak bir yapıya sahiptir. Bu muğlaklık, kavramın ulusal çıkar adı altında birtakım çıkarlar doğrultusunda kolaylıkla esnetilebilmesine de zemin hazırlamaktadır. Bu durumda akla ilk gelen soru bu çıkarların neler olduğudur. Wolfers, ulusal çıkar çerçevesinde oluşturulan politikanın bireylerin, alt ulusal grupların ya da tüm insanlığın çıkarlarından ziyade bizzat ulusun çıkarlarını gözettiğini, desteklediğini ifade etmektedir. Bu şekilde oluşturulan politika ile ulusun çıkarları karşısında diğer tüm çıkarlar ikincil öneme sahip olmaktadır (Wolfers 1952, 481). Birincil derecede öneme sahip olan ulusal çıkarlar ise ulusun içinde bulunduğu koşullara göre farklı anlamlar ihtiva edebilmektedir. Bu bağlamda, ulusal çıkar kimi zaman ekonomik çıkar lehine çağrışımında bulunabilirken kimi zaman ulusun güvenliğini çağrıştırebilmektedir. Ulusal sınırların dışından algılanan tehdidin ekonomik kaygıların önüne geçtiği durumlarda ise ulusal çıkar kavramı ulusal güvenlik ile eşdeğer hale gelmektedir (Wolfers 1952, 482). Waver, ulusal güvenlik kavramının genişletilmesinde iki hususun dikkate alınması gerektiğini dile getirmektedir. İlki, tehdidin devlet gücünün olağanüstü kullanımını gerektirecek mahiyette olması gerektiğidir. İkinci ise tehdit devlet egemenliğinin altını oyararak siyasi iktidarı diğer sorunlara eğilmekten alıkoyacak nitelikte olmalıdır. Böylece olası tehditler bağlamında herhangi bir sektör herhangi bir

zamanda en önemli odak noktası haline gelebilmektedir (Waver 1995, 70).

Güvenliğin yeni sektör tartışmalarından önce, yani geleneksel güvenlik anlayışı olarak tabir edilen süreçte, üç unsurdan söz edilmektedir: Güvenliğin devlet merkezli tanımlanışı, askeri tehdit odaklılığı ve statükoya yönelik bir kavram olması (Booth 1991, 318). Bunun yanı sıra geleneksel güvenlik kavramı genellikle devletin ya da ulusun sınırları dışından gelebilecek tehditlere karşı korunmuşluğunu ifade etmektedir (Ayoob 1983-84, 42). Güvenliğin sadece askeri bağlamla sınırlandırılarak dar çerçevede tanımlanışına eleştiri getiren Nye, aktörlerin değişmesinin hedeflerin ve tehditlerin değişmesine neden olduğu kabulünden hareket ederek askeri güvenliğin ön plana çıkmasını aktör olarak devletin ön plana çıkmasına bağlamaktadır. Dolayısıyla devlet dışı aktörlerin de önem kazanmasıyla ekonomi ve çevre sektörlerinin de güvenlik meselesi haline gelmeye başladığı, bunun da özellikle ulusal güvenlik kavramını daha da muğlak ve karmaşık bir hale getirdiğini ifade etmektedir (Nye 1980, 156). Güvenliğin sadece askeri anlamda düşünülmesinin oluşturabileceği kaygılara daha sonra Ullman ve Buzan tarafından da dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede Buzan, güvenliğin sadece askeri sektörle sınırlandırılmasının sakıncalarını belirttikten sonra siyasi güvenlik, çevre güvenliği, sosyal güvenlik ve ekonomik güvenlik konularını güvenliğin yeni sektörleri olarak belirlemiştir. Booth, alanın genişletilmesinde ve güvenlik kavramının güncellenmesinde iki temel kaynaktan bahsetmektedir. İlk etmen olarak, güvenliğin geleneksel olarak askeri sektörle sınırlı tanımlanışının oldukça görünür hale gelmesi sayılmaktadır. İkincisi ise diğer alanların güvenlik gündemine

dâhil edilmesi noktasında gelmiştir. İnsanların yaşamlarına ve refahlarına yönelik tehditler artık klasik askeri güvenliğin konusu olan tehditlerden başka bir hal almış durumdadır. Gerek bireysel gerekse ulusal düzeyde tehditler artık etraftaki devletlerin askeri meydan okumalarından ziyade, ekonomik daralma, siyasi baskı, kıtlık, aşırı nüfus, doğanın tahrip edilmesi, terör, hastalık gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır (Booth 1991, 318). Dış tehditlerin yanı sıra, ulusal karakter, kültür, tercihler ve önyargılar gibi içsel faktörler de benzer şekilde ulusun güvende olma hali üzerinde etkin unsurlar olarak kabul edilmektedir (Wolfers 1952, 485).

2. Ulusal Güvenlik ve İkilemleri

Morgenthau, güç için birbirleriyle rekabet eden ve birbirlerine meydan okuyan egemen ulusların bulunduğu dünyada, beka meselesinin bu ulusların birincil dış politika önceliği olacağını iddia etmektedir. Bu nedenle her ulus, diğer uluslardan gelebilecek saldırılara karşı içgüdüsel olarak fiziksel, siyasal ve kültürel varlıklarını koruma eğilimi gösterir. Ulus devlet yapısının yerini yeni bir örgütlenme almadığı müddetçe dış politika ulusun bekasını temel almaya devam edecektir (Morgenthau 1952, 970). Bu durum, yukarıda bahsedilen Waver'ın ulusal güvenliği temel odak noktası kabul eden yaklaşımıyla da paralellik göstermektedir. Yukarıda, genel olarak güvenlik için değerlendirilen sektörel kaygılar ulusal güvenlik için de geçerlidir. Ulusal güvenliği yalnızca askeri bağlamda ele almanın birtakım sakıncaları vardır. Öncelikle böyle bir tanımlama devletlerin askeri olmayan hatta kimi zaman askeri olanlara nazaran daha yıkıcı olabilecek tehditleri gözden kaçırmasına neden olabilmektedir. İkinci olarak, bu yaklaşım uzun vadede küresel güvensizliği artıracak olan

yaygın askerileşmeye neden olabilme potansiyeline sahiptir (Ullman 1983, 129). Zaten, ulusal güvenlik yeni bir kavram olarak ortaya çıkarken onu güçlü kılan yönlerden en önemlisi savunma kavramına nazaran daha geniş sınırlara sahip olmasıdır (Neocleous 2006, 364). Bu kez akla gelen soru, savunmadan daha geniş bir anlam ihtiva eden ulusal güvenliği gündem konusu yapan tehditler nelerdir?

Ullman'a göre ulusal güvenlik tehdidi geleneksel olmasa da daha kullanışlı biçimde şöyle tanımlanabilir: Devleti oluşturan bireylerin yaşam kalitesini şiddetle ve nispeten kısa bir zaman zarfında düşürmekle ya da devletin veya devlete bağlı sivil toplum birimlerinin karar alma aralığını daraltmakla tehdit eden eylem ya da olaylar dizisi. İlk kategoridekiler, her gözlemci tarafından toplumun refahını düşüreceği gözlemlenen, savaş, isyan, kuşatma, ambargo ve doğal felaketler gibi tehditleri içermektedir. İkinci kategorideki tehditler ise ilkinin göre daha muğlaktır. Ullman bunun daha kolay anlaşılabilmesi için ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmediği bir senaryo kullanmaktadır. Bu durumda Batı Avrupa'da hatta dünyanın diğer birçok bölgesinde hâkim güç Nazi Almanyası ya da Stalin Rusyası olacaktı. Konu ABD'nin ulusal güvenliği bağlamında değerlendirildiğinde ABD'li iş adamları için bu bölgelerde ticaret ve yatırım olanakları oldukça daralacaktı. Aynı zamanda entelektüel, kültürel ve bilimsel etkileşim imkânları kısıtlanacaktı. İzole olmuş hatta kuşatılmış bir ABD için onunla aynı değerleri paylaşan, savunan ülkelerde bireysel ve siyasal özgürlüğün ortadan kaldırılmasına yönelik girişimlere karşı koruma sağlamak da oldukça zor olacaktı. Bu şekilde daha birçok alanda gerek ABD yönetimi için gerekse özel

teşebbüsler için ülke sınırları dışındaki manevra alanı oldukça kısıtlanmış bir halde olacaktı (Ullman 1983, 132-133).

Manevra alanını daraltmayı hedefleyen eylemlerin düşman bir devletten kaynaklanması halinde bunları ulusal güvenlik meselesi olarak ele almak ve bunlarla mücadele etmek kolaydır. Ancak önemli kaynakların akışındaki kesintiler, küresel arzdaki düşüş, terör saldırıları, terörle mücadele kapsamında vatandaşların özgürlüklerindeki kısıtlamalar, yoksul ülkelerdeki çatışmalar ve bunların ortaya çıkardığı göç gibi devletin ve bireylerin hareket alanını kısıtlayan birçok eylemi ulusal güvenlik meselesi olarak tanımlamak ve bunlara karşı tedbirler almak çok daha zordur (Ullman 1983, 133-134). Bugün dünya genelinde insanlar temel değerlerinin, ulusal bağımsızlıklarının ve teritoryal bütünlüklerinin korunması noktasında ödünler vermektedir. Fakat bazı uluslar daha uzak/olağandışı değerlerin korunmasını da ulusal güvenlik kavramıyla ilişkilendirebilmektedirler (Wolfers 1952, 485). Güvenlik seviyesini amaca uygunluk yönünde belirlemek istediğimizde bunun sınırı arşa kadar çıkabilir. Güvensizlik, herhangi bir rasyonel karar alıcının ülkesini kurtarmak istediği şeytani bir sorun değil midir (Wolfers 1952, 488)? Bunun böyle olmadığını bazı açık nedenleri bulunmaktadır.

Öncelikle, güvenlikteki her artış diğer değerlerden ödün vermeyi gerekli kılmaktadır. İkinci olarak, güç birikimine dayalı ulusal güvenlik politikalarında hedefin oldukça yüksek belirlenmesi güvenlik politikalarının kendi amacına zarar vermesine neden olabilmektedir. Şöyle ki, savunma amaçlı güç artırımını saldırı amaçlı güç artırımından ayırmak oldukça zordur. Bu nedenle, bir devletin kendi

ulusal güvenliğini gerekçe göstererek güç artırımına gitmesi diğerleri nezdinde tehdit algısı yaratabilir. Herz'in güvenlik ikilemi olarak tanımladığı böyle bir durumda, diğer devletler güç dengesinin korunması amacıyla baskı yoluyla bu devleti güç artırım politikasından caydırabileceği gibi, kendi kapasitesini artırarak da cevap verebilir. İkinci yol tercih edildiğinde ilk devletin kapasite artırımını yoluyla elde ettiği görece kazancı sıfırlanabilir. Wolfers, makul kapasite artırımıyla diğer devletlerin kaygılarını giderecek ılımlı politikalarla bu ikilemin giderilebileceğini iddia etmektedir (Wolfers 1952, 488-489).

Ulusal güvenlik kavramının karşı karşıya kaldığı diğer bir ikilem ise ahlaki boyuttur. Ulusal güvenlik politikası güvenlik dışındaki adalet, özgürlük, barış gibi değerleri göz önünde bulundurması nedeniyle övülebileceği gibi; ulusal değerlere sahip çıkma noktasında yetersiz kaldığı için eleştirilebilir de. Benzer şekilde, ulusal güvenlik politikası diğer devletlerin ki bunlar genellikle zayıf devletlerdir, çıkarlarını da gözettiği için övgüyle karşılanabileceği gibi ulusal değerleri riske attığı gerekçesiyle ihmalkarlıkla da suçlanabilir. Ulusal güvenlik çerçevesinde belirlenen hedefler hırslı, bencil ve kışkırtıcı olması hasebiyle ahlaki değer seviyesinin altında kalabileceği gibi, yetersiz de olabilir. Yani, birtakım değerler bağlamında gereksiz ölçüde maliyetli görülebilirken, yetersiz ve etkisiz olarak da görülebilir. Değer ölçümünü etkileyen bu geniş değişkenlerden dolayı ulusal güvenlik politikasını ahlaki muhakemeye tabi tutmak ya da genel olarak iyi, kötü şeklinde değerlendirmek imkânsız olduğu gibi anlamsızdır da (Wolfers 1952, 493).

Ahlakçı yaklaşım, ulusal güvenlik ile ilgili herhangi bir şeyi ulusal bencilliğin dışı vurumu olarak yorumlayarak ya da güvenlik politikasının zorlayıcı güce dayandığı, bu nedenle de kötü bir güç olduğunu iddia ederek toplu kınama yoluna başvurmaktadır. Bu tarz ahlakçı anlayışta tüm insanların güvenliğinin ikna, uzlaşma, uluslararası örgütler gibi normlarla sağlanabileceği fikri yer almaktadır. Eğer bu düşünceye kapılan bir ütopyacı varsa ve bu kişi politika üzerinde etkiye sahip ise tehlikeli bir yanılsama olduğu kanıtlanan bu fikirler konusunda bir an evvel uyarılmalıdır (Wolfers 1952, 493). İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Almanya'ya karşı izlenen yatıştırma politikasını ortaya çıkaran motivasyon bu kapsamda değerlendirilebilecek örneklerden biridir.

Neredeyse tüm toplumlar, bireyler, gruplar diğer devletlerden gelebilecek saldırılara karşı devletten koruma talep ettiği gibi kendileri de devlete karşı güvenlik arayışı içindedirler. Devlet yetkilileri, sıklıkla dışarıdaki düşmanların içerideki muhaliflerden yardım ve destek aldığı yönünde ya da tam tersi yönde iddialarda bulunabilmektedir. Bunun gerçekliği bir kenara, bu ithamlar çoğu zaman içerideki rakiplerin bastırılmasını meşrulaştırmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu da ulusal güvenliğin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği belirsizliğinin doğurduğu sonuçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ullman 1983, 130).

Sonuç

Güvenlik kavramı muğlak olmanın ötesinde oldukça değişken bir kavramdır. Nitekim kavram esas olarak tehdit olarak tanımladığımız şeylere göre şekillenmektedir. Bizim için güvenlik

kavramını muğlak kılan neden ise aslında tehditlerin muğlak olmasıdır. Ulusal güvenlik kavramında ise kavramın sınırlarının tespiti noktasında tartışmalar yaşanmaktadır. Bu kavramın tanımlanmasında yaşanan önemli bir güçlük de yukarıdaki tartışmalardan da anlaşılacağı üzere ulusal güvenliğin değerli referans nesnesinin tanımlanmasıdır. Ulus ya da toplum güvenliğin geleneksel tanımında olduğu gibi artık sadece kendi sınırları ardından gelecek tehditlere karşı korunma ihtiyacı gütmemektedir. Bireysel ya da toplumsal çapta insanlar çoğu zaman siyasal iktidara karşı da korunma talep edebilmektedir. Diğer bir nokta ise ulusal güvenlik kavramının siyasal iktidar tarafından, devlet ya da ulustan ziyade kendi çıkarları doğrultusunda tanımlanmasıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi siyasal iktidar içerisindeki muhalifleri bastırmak amacıyla toplumun ya da devletin yaşamsal varlığına doğrudan tehdit oluşturmayan herhangi bir eylemi, durumu güvenlikleştirme yoluna giderek ulusal güvenlik meselesi ilan edebilmektedir.

Çalışmada hedeflenen noktalardan biri özellikle ulusal güvenlik kavramına tarihsel olarak farklı anlamlar yüklenilmesinin sebeplerini irdelemek olmuştur. Bu çerçevede, uluslararası çatışmaların yaygın, gerilimin yüksek olduğu dönemlerde ulusal güvenlik kavramının daha çok askeri sektör odaklı ele alındığı görülmektedir. Bu durumda devletin karşı karşıya kaldığı en önemli ikilem askeri kapasite artırımının benzer şekilde ulusal güvenlikte de artış sağlayıp sağlamadığı üzerinedir. Nitekim tehdit olarak görülen ya da algılanan devletlere karşı askeri kapasite artırımında bulunmak her zaman rasyonel bir tercih olmayabilmektedir. Özellikle bu devletler, askeri kapasite artırımı noktasında gerek ekonomik gerekse siyasal bağlamda

söz konusu devletten daha geniş manevra alanına sahip ise böyle bir yarışı başlatmak ilgili devletin görece gücünde düşüşe neden olabilmektedir. Devletin askeri kapasite artırımı arzusu ile ekonomi alanında fazla gerilim yaratmasına en iyi örnek olarak ABD ve SSCB arasındaki silahlanma yarışının Sovyet ekonomisi üzerindeki etkisi gösterilebilir. İkinci ikilem ise devletin güvenlik ve diğer değerler arasındaki dengeyi sağlamasında yatmaktadır. Diğer değer kutusunda, özellikle o devletin savunduğu ahlaki kriterler ulusal güvenliği ya sınırlandırmakta ya da sorgulanmasına neden olmaktadır. Bunun açık örneğini ise ABD'nin savunduğu ve uğruna mücadele verdiğini iddia ettiği liberal değerlere karşı Suudi Arabistan gibi otoriter rejimlerle geliştirdiği ilişkinin sıklıkla eleştirilmesinde görmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Ayoob, Mohammed. 1983-1984. "Security in the Third World: The Worm About to Turn?" *International Affairs* 60 (1): 41-51.
- Baylis, John. 2008. "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı." *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5 (18): 69-85.
- Booth, Ken. 1991. "Security and Emancipation." *Review of International Studies* 17 (4): 313-326.
- Brauch, Hans Günter. 2008. "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü." *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5 (18): 1-47.
- Buzan, Barry. 1991. *People, State and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Herz, John. 1950. "Idealist Internationalism and Security Dilemma." *World Politics* 2 (2): 157-180.
- Morgenthau, Hans J. 1952. "Another 'Great Debate': The National Interest of the United States." *The American Political Science Review* 46 (4): 961-988.
- Neocleous, Mark. 2006. "From Social to National Security: On the Fabrication of Economic Order." *Security Dialogue* 37 (3): 363-384.
- Nye, Joseph S. Jr. 1980. "Soft Power." *Foreign Policy* 80: 153-171.
- Ullman, Richard H. 1983. "Redefining Security." *International Security* 8 (1): 129-153.
- Wæver, Ole. 2007. "Securitization and Desecuritization" *International Security Volume III: Widening Security*, derleyenler Barry Buzan ve Lene Hansen, 66-98. London: Sage Publications.
- Wolfers, Arnold. 1952. "'National Security' as an Ambiguous Symbol." *Political Science Quarterly* 67 (4): 481-502.